

A Piasztok és az Árpádok dinasztikus kapcsolatai

**Kazimierz Jasiński: Rodowód
pierwszych Piastów**
Warszawa–Wrocław, 1993.
298 old. + geneal. táblák

A tárgyalt munka, amelynek szerzője a Piasztok genealógiájának kiváló ismerője, bemutatja a Piaszt-ház legrégebbi tagjainak származását, egészen Ferdeszláv Boleszláv gyermekeiig. Ez sorrendben már a negyedik kötete K. Jasińskinek, amely kizárólag az első történelmi lengyel dinasztia genealógiájával foglalkozik. A szerző ezt megelőzően a sziléziai Piasztok genealógiáját dolgozta fel három kötetben¹. Sőt előkészületben vannak az újabb kutatások során alaposan „megsokasodott” Piasztok egyes ágaival foglalkozó soron következő kötetek. A lengyel történetírás rendelkezik már egy, a Piasztok genealógiáját feldolgozó munkával, Oswald Balzer monumentális művével, mely 1895-ben jelent meg Krakkóban². Balzer azonban a sziléziai Piasztokkal egyáltalán nem foglalkozott. A Piasztok genealógiájának új és teljes feldolgozása a Balzer Genealógiájának megjelenése óta örömdetes gazdagodó szakirodalom új eredményei és pontosításai miatt vált szükségessé. Ebben különösen nagy érdemeket szerzett K. Jasiński, aki több mint három évtized óta folytat fárasztó és aprólékos vizsgálatokat a Piaszt dinasztia családi kapcsolatairól.

Legújabb könyvét Jasiński terjedelmes előszóval kezdi, amelyben részletesen tárgyalja az első Piasztok genealógiájával foglalkozó korábbi munkákat és ismerteti művének felépítését. A könyv gerincét az uralkodóház egyes tagjainak életrajza képezi, számszerint ötvenegy életpályával ismerkedhetünk meg. A biográfiák közül nem egy önálló dolgozatnak is beillene. Számos új eredménytel és ötletes hipotézissel gazdagítja a

monográfia a kutatást. A munkát a Piasztok temetkezési helyeinek, valamint a felhasznált forrásműveknek és a szakirodalomnak a felsorolása zárja. A könyv használhatóságát növeli az angol és német nyelvű tartalmi összefoglaló, valamint a beragasztott genealógiai táblázatok.

K. Jasiński természetesen tárgyalja a Piaszt-dinasztia és az Árpád-ház közötti korai házassági kötelékeket. Az első történelmi lengyel–magyar dinasztikus házassági kapcsolat 986 táján jött létre, amikor Vitéz (Chrobry) Boleszláv második feleségként elvett egy közelebbről meg nem nevezett magyar nőt³, aki Balzer szerint Szent István apjának, Gézának a lánya volt⁴. K. Jasiński tudomásul véve a források szegénységét, nem zár ki kategórikusan egyetlen hipotézist sem, bár hajlik Gerard Labuda nézete felé, aki kétli, hogy Boleszláv második feleségének apja Géza lett volna⁵. Az egyetlen érv, amit Jasiński emellett megemlít, az, hogy ha Vitéz Boleszláv felesége Szent István testvére lett volna, elvárható lenne, hogy Thietmar megemlítsa a családfáját. Azonban rögtön azt is hozzáteszi, hogy ez ex silentio érv, következőképpen nem elegendő a Vitéz Boleszláv feleségét Gézához kapcsoló nézet elutasításához (85. old.).

A következő, ezúttal már minden kétséget kizáróan Piaszt- és Árpád-ház közötti kötelék, I. Béla király házassága volt II. Mieszkó lengyel herceg névszerint nem ismert leányával⁶. Erre a házasságra Béla száműzetésének ideje alatt került sor, amikor testvéreivel, Andrással és Leventével együtt Lengyelországban talált menedéket. A magyar krónikák utalásai szerint Mieszkó jutalmul adta a lányát a magyar herceghez, mivel Béla a pomerániai hadjárat alatt egy párbajban megölte ellenségét, a pomerániai herceget. A házasság időpontjaként Jasiński az 1043-tól 1045-ig terjedő időszakot jelöli meg,

tehát I. (Megújító) Kázmér uralkodását s nem – ahogy azt eddig tették – II. Mieszkó idejét⁷. Béla és II. Mieszkó leányának házasságából három fiú született: Géza, Ulászló és Lambert, valamint három leány: Zsófia, Ilona és egy névről nem ismert. Az Árpád-ház leszármazását bemutató, általam ismert, főleg a legújabb genealógiai táblázatok Béla gyermekei között egy Eufemia nevű leányt említenek, aki Ottó morva herceg felesége volt⁸. Egy cseh genealógus, Barbara Krzemieńska kutatásai szerint az említett leány nem Béla gyermeke volt, hanem a testvéreé, I. András királyé⁹. A II. Mieszkó lányának szentelt életrajzban a szerző foglalkozott Adelhaid származásának problémájával is, aki I. András leánya és Wratisław cseh herceg felesége volt. K. Jasiński szerint Adelhaid András korábbi, de közelebbiről nem ismert házasságából származott. Ezek szerint I. András házassága Bölcs Jánoszláv leányával már a magyar király második házassága lett volna (149. old.). A kérdés vizsgálatának a szerző utóbb külön értekezést is szentelt¹⁰.

A következő lengyel–magyar dinasztikus kapcsolat Ulászló Herman házassága volt Salamon magyar király özvegyével, Judittal, aki III. Henrik császár leánya volt. Judit Salamon 1087-ben bekövetkezett halála utáni évben ment férjhez a lengyel herceghez, akitől három leánya született. A gyermekek közül csak egyet, Ágneset ismerjük névszerint. Judit 1100 körül halt meg március 14-én.

A bennünket érdeklő időszak utolsó Piaszt-Árpád-házi házassága II. (Öreg) Mieszkó házassága volt Erzsébet magyar királyleánnyal. A leányt azonban a magyar történészek legújabb munkáikban következetesen Gertrudnak nevezik¹¹, miközben kétségtávolan Erzsébet volt a neve. Ilyen név alatt említik őt a korabeli lengyel nekrológok¹². A leány származása is problémák forrása. A magyar történetírásban Erzsébet (Gertrúd) mint II. Béla király leánya jelenik meg¹³. Az

információ Długoszról származik¹⁴. Ezt a feltételezést azonban már O. Balzer is elutasította, mivel időrendi szempontokból nem volt helytálló. A házasság idején II. Béla leánya ugyanis legfeljebb 8–9 éves lehetett. II. Béla és felesége, Ilona házasságát 1130 körülre tehetjük, Erzsébetet pedig legkésőbb 1138-ban vette nőül III. Mieszkó. Ezért a Piasztok Genealógiájának múlt századi szerzője tényként kezeli, hogy Erzsébet nem a leánya, hanem a testvére lehetett II. Bélának, tehát apja Álmos herceg volt¹⁵. Jasiński viszont Balzer tézisént utasítja el, abból kiindulva, hogy a források (Ortlieb és Wincenty Kadłubek Krónikái) Mieszkó első feleségét a magyar király leányának nevezik, miközben Álmos ekkor herceg volt. Ezenfelül – teszi hozzá Jasiński –, ha Erzsébet Álmos leánya lett volna, Erzsébetnek Mieszkóval kötött házasságából származó, szintén Erzsébetnek nevezett leánya és Sobiesław cseh herceg nagyon közeli – másodfokú – rokonok lettek volna. Az ilyen házassághoz az engedély megszerzése nagyon kivételes esetben számított volna. Jasiński itt azzal a hipotézissel áll elő, hogy III. (Öreg) Mieszkó feleségének az apja II. István király volt. Ismeretek számára a magyar források utalásai II. István utódnélküliségéről, de ezeknek nem ad hitelt, mivel nem maradtak fenn eredeti verziójukban, következésképpen sok pontatlanságot tartalmazhatnak (237. old.).

A bemutatott genealógiai monográfia, mivel a legrégebbi lengyel–magyar házassági kapcsolatokkal is bőven foglalkozik, a lengyel mellett a magyar középkor kutatói számára is figyelmet érdemlő, használható munka. Érdemes felhívunk erre a figyelmet, mivel amint ez Jasiński művéből is kitűnik, egymás tudományos eredményeinek ismerete nem tartozik a közös magyar–lengyel múltunkkal foglalkozó történészek fő erősségei közé.

Stanisław Sroka

Jegyzetek

1. Jasiński, K.: *Rodowód Pastów śląskich*. 1–3. k. Wrocław, 1973–1977.
2. Balzer, O.: *Genealogia Piastów* (a továbbiakban: Balzer) Kraków, 1895.
3. Kronika Thietmara. Ed. Jedlicki, Z. Poznań, 1953. 225.: „et tunc ab Ungaria sumpsit uxorem, de qua habuit filium Besprim nomine”.
4. Balzer, 39. A legújabb magyar történetírásban határozottan a lengyel herceg felesége apjának Gézát tartó hipotézis került fölénybe. Lásd Kristó Gyula: A Kárpát-medence és a magyarság régmúltja (1301-ig). Szeged, 1993. 277.; Uő: Die Arpadendynastie. Die Geschichte Ungarns von 895 bis 1301. Budapest, 1993. 284.; Makk Ferenc: Magyar külpolitika (896–1196). Szeged, 1993. 188. Egyedül a nemrég kiadott Magyarország történetében (Magyarország története. Előzmények és magyar történet 1242-ig. II. k. Budapest, 1987. 1000 és 1001 old. közötti tábla) tartják őt Mihály – Géza bátyja – leányának.
5. Labuda, G.: *Ze stosunków polsko-węgierskich w drugiej połowie X wieku*. In: *Europa-Słowiańszczyzna-Polska*. Poznań, 1970. 81.
6. A magyar történészek munkáiban Rychezának vagy Adelhaidnak nevezik (lásd az említett munkákat a 4. jegyzetben). A utóbbi időkben Wasilewski Tadeusz (Dwa utracone dawne roczniki: Rocznik biskupów dworu polskiego i Rocznik tyniecki starszy. Roczniki Historyczne, 54. k. 1988. 33.) Adelhaid néven említi. Jasiński, azonban, mivel a középkori forrásokban nem említik a leány nevét, „név szerint nem ismert”-ként szól róla.
7. Hasonló következtetésekre jutott az utóbbi időkben Gerard Labuda is. Vo. Labuda, G.: Mi-eszko II król Polski (1025–1034). *Czasy przełomu w dziejach państwa polskiego*. Kraków, 1992. 174–183.; Uő: *Udział książąt węgierskich w walkach polsko-pomorskich za Mieszka I czy za Kazimierza Odnowiciela?* In: *Opuscula minora in memoriam Josepho Spors. Stolpensi*, 1993. 65–76.
8. Lásd az említett munkákat a 4. jegyzetben.
9. Krzemińska, Barbara: *Moravští Premyslovci ve znojemske rotunde*. Ostrava, 1985. 24. old. 129. jegyzet; Uő: *Vztahy moravských Premyslovů ke Kyjevské Rusi*. In: *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia XXIV. Nauki hum-spol.*, nr. 204. 1990. 90–91. K. Jasiński erre a tárgyalat műben hívja fel a figyelmet.
10. Jasiński, K.: *Filiacja Adelajdy, żony księcia czeskiego Wratysława II. Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego*, s.n. I. k. (XII) 1993. 3–11.
11. Lásd az említett munkákat a 4. jegyzetben.
12. *Księga bracka opactwa Panny Marii w Lubiniu*. Ed. Perzanowski, Z. In: *Monumenta Poloniae Historica* (a továbbiakban: MPH.). *Seria II. IX. k. 2. rész* Warszawa, 1976. 6.: „Domina Elisabeth ducissa uxor Mesiconis”; *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*. II. k. Ed. Piekosiński, F. Kraków, 1886. 376. sz.: „Mesacho Poloniae dux et prima uxor eius Helizabet”; *Nekrolog opactwa Panny Marii w Lubiniu*. In: MPH. IX. k. 2. rész 84.; Wertner Mór: *Az Árpádok családi története*. Nagy-Becskerek, 1892. 305. Erzsébet név alatt ismerte őt.
13. Lásd az említett munkákat a 4. jegyzetben.
14. Joannis Dlugossii *Annales seu cronicae incliti regni Poloniae*. III. k. Warszawa, 1964. 51.
15. Balzer passim.